

macht spijten, moest zij zich, gedwongen door vijandelijke handelingen van onverantwoordelijke elementen der burgerbevolking, tot scherpe maatregelen tegen de ganse burgerbevolking genoodzaakt zien.' Deze en dergelijke bekendmakingen verschenen ook in de plaatselijke dagbladen die onmiddellijk aan preventieve censuur onderworpen werden: door middel van een tolk werd elke krant vóór verschijning 'gespeld'; 'waren er ongeoorloofde zinnen of passages in, dan werden deze onherroepelijk geschrapt. Open plaatsen mochten echter niet blijven bestaan om elke gedachte aan censuur bij het publiek te voorkomen. Het gehele zetsel moest dus weer aangevuld worden.'¹ Tegelijkertijd werd luisteren naar andere dan naar Duitse radiozenders verboden.² Controle daarop was natuurlijk onmogelijk.

In verscheidene plaatsen nam de bezetter extra-voorzorgsmaatregelen.

De Duitse legers die in augustus '14 België binnengevallen waren, hadden veelal gemeend (meestal ten onrechte) dat zij door *franc-tireurs* beschoten werden. Om dat nu tegen te gaan en om in het algemeen een onberispelijk gedrag der bevolking te waarborgen, werden gijzelaars in hechtenis genomen. In Maastricht moest de burgemeester er al op 10 mei tien aanwijzen³; in Helmond werden op 11 mei tweehonderd inwoners gegijzeld (en na een halve dag vrijgelaten)⁴; in Leende op 12 mei twee (de burgemeester en de pastoor)⁵; in Den Bosch op 13 mei drie (de burgemeester, de commissaris van politie en de directeur van het postkantoor)⁶ – het nemen van gijzelaars heeft zich wellicht ook elders voorgedaan. Tot feitelijk verzet kwam het, voorzover ons bekend, nergens. Trouwens, dat was niet te verwachten. De overrompelde bevolking voelde zich machteloos en de Nederlandse autoriteiten, met name de commissarissen der koningin en de burgemeesters, drongen er volgens de instructies die hen tevoren van de zijde van de regering bereikt hadden, op aan (soms in perspublikaties, soms ook in aanplakbiljetten) dat men zich waardig maar ook rustig zou gedragen. Hun eigen aanwijzingen volgend, deden trouwens ook de officieren van het Duitse militaire gezag als regel hun best om niet te bruut of zelfs met zekere matiging op te treden – zij het dat wel niet elke *Ortskommandant* het zo ver gedreven zal hebben als die van Harlingen die er prijs op stelde, bij de vergadering van de gemeenteraad op 14 mei in gala-uniform naast de burgemeester plaats te nemen.⁷

Anders dan in Polen gedroegen de Duitse troepen zich jegens de Nederlandse burgerbevolking gedisciplineerd; dat was hun ook ingeschrapt. Op

¹ G. H. J. Bodewes: 'De Gelderlander' in oorlogstijd (1944), p. 8. ² De Gelderlander, 12 mei 1940. ³ Gemeenteraad van Maastricht: *Verslag van de vergadering van 4 juni 1940*. ⁴ J. G. Visser: *PTT 1940-1945* (1968), p. 46. ⁵ Brief, 23 juli 1946, van F. C. M. Vogels. ⁶ Telegram, 13 mei 1940, betreffende de bezetting van Den Bosch (CDI, 32.1015-16). ⁷ H. H. Drost: *Harlingen in oorlogstijd* (1946), p. 13.